Ostábla

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	10694
Készítés ideje:	17. SZÁZAD VÉGE
Készítés helye:	Velence (feltehetően)
Anyag:	fa; selyemszövet
Technika:	arany- és ezüstszállal hímzett; selyemszállal hímzett
Méretek:	hosszúság: 64 cm szélesség: 40 cm magasság: 3,5 cm

Az ostábla a backgammon (más néven trik-trak) táblajáték kelléke. A különféle táblajátékok évszázadokon át a társasági élet szerves részét képeztét, így az előkelő meg&shy rendelők számára többnyire reprezentatív kialakítású, gazdagon díszített játéktáblákat készítettek. A többnyire különleges fafajtákból, elefántcsontból, nemesfémekből készült játéktáblák között különleges ritkaságnak számít az Iparművészeti Múzeum textil borítású, fémszálas hímzésű ostáblája.

A játékos küzdelem szellemének megfelelően az ostáblákon olykor csataképek, hadvezér-portrék és embléma-ciklusok is helyet kaptak a táblákon. Így például a II. Miksa Emánuel bajor választófejedelem (1662–1726) számára készült játékasztalon a törökök által ostromolt Bécs 1683. évi felszabadítására utaló ábrázolások láthatók (München, Bayerisches Nationalmuseum, ld. itt).

Ezzel a hagyománnyal összhangban áll a budapesti ostábla díszítése is: a tábla széleire, illetve a játékmezőket borító selyemre török haditrófeákat, a különböző állatokra lecsapó sast ábrázoló emblémákat, valamint a kilenc múzsa alakját hímezték. Szokatlan módon a figuratív képmezők körül körül hosszabb költemények is olvashatóak. A latin és olasz nyelvű feliratokat ezüstszállal, apró betűkel hímezték a szövetre. A hexameteres verssorok – melyek forrása nem ismert – egy a törökök felett győzedelmeskedő hadvezér diadalát éneklik meg:

Elleneidnek e földön nincsen rejteke immár / Ellátsz bárhova is, győzni letudsz mindent. (...) Látva e győztes sast diadalt zeng Múzsa tenéked, / Örvendezve a megveretett törökön. / Odrys, vadjait űzve a krisztusi Kálváriára / Megkettőzi az Úr fényes templomait... (Détshy Mihály fordítása).

Bár a szövegből nem derül fény arra, pontosan melyik csatáról van szó, az azonban valószínűsíthető, hogy az ütközetre a Bécs 1683. évi török ostromától az 1699. évi karlócai békekötésig terjedő másfél évtized alatt kerülhetett sor. Az ostábla tehát feltehetően a hosszasan elhúzódó török háborúk egyik döntő jelentőségű csatája után, a 17. század végén készült.

A szétnyitható játéktáblán kívül az egyik oldalon dáma vagy sakk, a másik oldalon malom, belső oldalpárján pedig trik-trak játszható. A malom oldalon a játékvonalak közötti felületet leveles-indás növényi ornamentika tölti ki. A játéktábla alatt és fölött babérkoszorúval keretelt ovális képmezőben egy-egy embléma kapott helyet, melyekben a hétfejű hidrára, illetve egy szarvasra lecsapó sas látható. Az embmlénákat magukba foglaló babérkoszorúkhoz kétoldalt tekervényes, rózsaszínű, selyemmel és ezüstszállal hímzett feliratos szalag kapcsolódik. A feliratszalagokon olvasható verssorok tanúsága szerint (*Szembe a hidrával, kinek újból száz feje sarjad / Mert ha legyőzhetni, győztese csak te lehetsz // Íme a várt koszorú, mit az ész s az erő fona dússá / És belepett a futó ellenség pora is)* a hidra és a menekülő szarva egyaránt a legyőzött ellenséget jelképezi.

A dáma oldalon rozettás és tulipános díszítésű négyzetek alkotják a játékmezőt. Az alsó és felső keskeny sávban itt is babérkoszorúval keretelt ovális képmező kapott helyet, melyekben egy halra lecsapó, illetve azt karmaival megragadó sas látható. A kapcsolódó felirat alapján (*Vagy megmenti e jobb a habok dühe hányta keresztet / Vagy vele elmerülök bátran a tengerben)* a hal a pogány ellenség jelképeként értelmezhető.

Mindkét tábla keretén medalionokba foglalt török hadijelvények kaptak helyet, a sarkokban pedig ismét babérkoszorúval övezett verssorok olvashatók.

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

A táblát kinyitva annak belső oldalán a backgammon játék kettős térfelét találjuk. A pálya jellegzetes hegyesszögű háromszögeit arany- és ezüstszálas virágornamentika tölti ki. A játékmezőket elválasztó széles sávban babérkoszorúba foglalva egy-egy emléma helyezkedik el: az egyiken egy gólyával harcoló sas, a másikon pedig a fiókáit etető sas látható. A sarkokban egymást keresztező bőségszaruk helyezkednek el, középen ovális mezőkben a kilenc múzsát találjuk.

Az ornamentális motívumok az 1600 körüli években megjelent velencei hímzésminta könyvek (Giacomo Franco és Cesare Vecellio kiadásai) rajzaival rokoníthatók, azonban közvetlen előképük ezidáig nem ismert. Az emblematikus ábrázolásokhoz Joachim Camerarius *Symbolorum et Emblematum* című emblémakönyvének metszeteit is felhasználták. Az elsőként 1590-ben, majd a 17. század folyamán többször újra kiadott mű igen népszerű volt a maga korában. A kötet embléma-képeiből a szarvasra lecsapó sas, a gólyával harcoló sas és a lernai hidra pontos megfelelőjét hímezték a táblára (ld. itt, itt és itt). Az emblémák visszatérő alakja a föld, a víz és a levegő állatai fölött egyaránt győzedelmeskedő sas alakja. Az antik hagyomány szerint a sas Jupiter fegyvernöke (*armiger*) volt, s ekként minden bizonnyal a császár szolgálatában álló hadvezérként utal az ostábla egykori tulajdonosára, egyben hősi erényeit is dicsőíti.

Az ostábla 1832-ben Jankovich Miklós gyűjteményéből került a Magyar Nemzeti Múzeumba, majd onnan 1877-ben az Iparművészeti Múzeumba. Gyűjteménének kéziratos inventáriumában Jankovich Miklós arról számol be, hogy a játéktáblát eredetileg Batthyány-Strattmann Eleonóra (1672–1741) készíttette és ajándékozta Savoyai Jenő (1663–1736) hercegnek. (A történeti hagyomány szerint a grófnőt gyengéd szálak fűzték a császári sereg hadvezéréhez.) A herceg halála után a játéktábla ismét a Batthyány-családhoz került, maga Jankovich pedig 1800 januárjában vásárolta azt meg a Batthyány József kardinális halála után tartott nyilvános aukción.

A játéktáblán látható emblematikus ábrázolások és török haditrófeák tehát nagy valószínűséggel a török elleni háborúk szinte mitikus nagyságúvá lett hősére, Savoyai Jenő hercegre utalnak, míg a múzsák alakjai, valamint a fiókáit tápláló sas emblémája – mintegy az *arma et litterae* eszme jegyében – a művészetek pártfogójaként tüntetik fel a hadvezért.

Irodalom

- Szerk.: Horváth Hilda, Szilágyi András: *Remekművek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből. (Kézirat)*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 70. (Nyolczas Erika)
- Szerk.: Pataki Judit: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 10. (Semsey Réka)
- Simonyi István: Inter arma silent musae. "Geheimnisse" eines Brettspiels aus dem 17. Jahrhundert. *Ars Decorativa 24*, 2006. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - 39-59.
- Szerk.: Éri István: Hímzett borítású táblajáték restaurálása. *Restaurálási tanulmányok Timárné-Balázsy Ágnes emlékkönyv*. Pulszky Társaság - Magyar Múzeumi Egyesü, Budapest, 2004. - 127-136. (Pataki Anikó)
- Laczkó Ibolya: *Iparművészet*. Műcsarnok, Budapest, 2001. - p. 127.
- Szerk.: Mikó Árpád, Sinkó Katalin: *Történelem - kép. Múlt és művészet kapcsolata Magyarországon*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2000. - Nr. VII.15. (Maros Donka Szilvia)
- Szerk.: Szilágyi András, Péter Márta: *Barokk és rokokó. Az európai iparművészet stíluskorszakai*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1990. - Nr. 2.15. (Maros Donka Szilvia)
- Radvánszky Béla: *Magyar családélet és háztartás a XVI-XVII. században. I. (Reprint)*. Helikon Kiadó, Budapest, 1986. - 249. kép

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum